

балансу інтересів у цій сфері та пріоритетів соціального розвитку під час їх державного закріплення, зокрема визначення національної ідеї та громадської безпеки як векторів такої безпеки.

Констатовано головне призначення безпеки, що полягає у встановленні, підтримки і забезпеченні за допомогою різних засобів, методів і способів стану, при якому суб'єктам не загрожує небезпека, тобто здійснюється захист від небезпеки.

Ключові слова: держава, соціальна політика, державне управління, поняття, національна безпека, розвиток.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Об'єктивно необхідна модернізація українського суспільства, формування його нової ідентичності, припускають і включають становлення і зміцнення соціального партнерства, міжнаціональної згоди і громадянського миру. Усі ці стани виступають як інтегроване вираження національної безпеки в соціальній сфері, яка, у свою чергу, є результатом цілеспрямованої і послідовної політики держави з регулювання усієї системи громадських стосунків. Усебічно дослідження цієї політики має важливе теоретичне і практичне значення.

Таким чином, актуальність теми дослідження обумовлена наступними обставинами:

По-перше, для сучасної України характерні процеси поглиблення соціально-економічної нерівності, розшарування суспільства, що є наслідком недостатньо ефективної соціальної політики, тривалих реформ в усіх сферах суспільства, в результаті яких виникла безліч проблем в системі забезпечення національної безпеки в соціальній сфері. Дієвість зусиль, що робляться державою в цьому напрямі, безпосередньо залежить від їх наукового визначення і обґрунтування.

По-друге, перехід українським суспільством на ринкові стосунки, з одного боку, його інтеграцію у глобалізаційному світі, з іншої, створюють різного роду виклики і загрози його соціальному розвитку. Їх прогнозування і оцінка є необхідною частиною політики забезпечення безпеки в соціальній сфері.

По-третє, демократизація і лібералізація громадських стосунків в країні зумовили відмову від авторитарних методів управління соціальною сферою і забезпеченням безпеки в ній. Це ставить до порядку денного розробку нових, адекватних часу і обставинам напрямів, форм і методів відповідної управлінської діяльності.

По-четверте, в країні і світі накопичений різноманітний досвід управління забезпеченням безпеки в соціальній сфері. Його узагальнення і осмислення важливе для створення якісної багаторівневої системи державного управління забезпеченням безпеки в соціальній сфері.

По-п'яте, недостатнє теоретичне обґрунтованість проблеми дослідження управління забезпеченням безпеки в соціальній сфері негативно позначається на підготовці фахівців, практично зайнятих забезпеченням безпеки в соціальній сфері. Хоча в системі вищої освіти читаються спеціальні курси з проблем соціальної сфери, однак це негативно позначається на підготовці фахівців, практично зайнятих забезпеченням безпеки в соціальній сфері. Хоча в системі вищої освіти читаються спеціальні курси з проблем соціальної безпеки, проте в навчальних програмах і планах, змісті багатьох навчальних посібників питання її політичного управління не є предметом спеціальної уваги.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Досліджувана проблема у вітчизняній науці стала предметом спеціальної уваги відносно нещодавно. Проте, вже накопичений досить великий масив досліджень і публікацій, що розкривають різні аспекти теми, а саме при написанні наукової статті було використано наступні наукові джерела [1-5]. Метою статті є аналіз сутності соціальної політики держави, як складової національної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми, завдання і шляхи зміцнення національної безпеки можуть диференціюватися за галузевим, територіальним, функціональним, видовим принципами. Диверсифікація важлива, оскільки вона артикулює значущість тих або інших сфер громадського життя,

виникнення нових небезпек і загроз соціуму. Вона потрібна для поглибленого пізнання тих проблем і протиріч, які здатні порушити нормальний хід життя, а також для чіткого розподілу ролей і відповідальності між різними структурами і кращої координації їх діяльності з забезпечення безпеки. Стратегія національної безпеки Української держави на офіційному державному рівні встановлює, що забезпечення національної безпеки здійснюється разом з іншими сферами і в соціальній сфері. Розкриття змісту соціальної сфери як субстанціональна основа безпеки і визначення найважливіших завдань з її реформування становить основу держави. У політиці безпеки вона виступає як її об'єкт, ресурс і засіб. Операціоналізація поняття «Безпека в соціальній сфері» здійснюється на підставі розробленої методології; уточнення категоріального апарату, дозволяє уникнути описовості і не суворості викладу, надати, можливо однозначніший і зрозуміліший характер використовуваному науковому інструментарію. Введення в науковий оборот цього поняття як відносно самостійного виду безпеки, убереже від бездумного розпорошення соціальної сфери, штучного її розчленовування, розкидання її елементів за іншими видами безпеки.

Детальний аналіз наявних в літературі визначень соціальної безпеки показує, що у багатьох трактуваннях даного феномену простежується відома однобічність і недомовленість. У прагненні заповнити їх, необхідно підкреслити, що безпека в соціальній сфері не є суто соціальною категорією, але містить в собі соціальне, політичне, етичне і інші виміри. Її основу складає виробництво максимальної кількості соціальних послуг і благ найбільш ефективним способом. Проте ефективність має декілька характеристик: відповідність функціональному призначенню; міра задоволення соціальних потреб особи, суспільства і держави; ресурсо- і природозбереження; та ін., які в певних умовах можуть знаходитися в конфлікті між собою. До того ж ефективність соціальної сфери обумовлена багатьма іншими чинниками (природно-кліматичними, політичними, соціально-економічними, демографічними, менталітетом населення і т. п.).

Термін «безпека в соціальній сфері» підкреслює соціальний вимір національної безпеки, розкриває характер і рівень соціального розвитку суспільства, міру внутрішньої єдності складових його груп, його здатність забезпечити людині гідне життя в сприятливому середовищі існування. Тут в полі зору знаходяться змістовні характеристики соціальної структури суспільства (демографічна, класова, етнонаціональна, конфесійна, територіальна, професійна та ін.), статус і самопочуття складових його груп, зміст і форми соціальних зв'язків, соціальна інфраструктура, системи життєзабезпечення, соціального захисту і соціалізації людей, рівень і якість життя, права і свободи людини, соціальна активність і соціальна відповідальність громадян і інше. В той же час ми не рахуємо «соціальну безпеку» науково не коректною категорією. І «соціальна безпека» і «безпека в соціальній сфері» цілком операціональні. Вони означають з різною мірою деталізації і під різною точкою зору описують одну і ту ж систему стосунків, інститутів і встановлень. Обґрунтування сформульованого положення зажадало поглибленого аналізу поняття «Соціальна сфера», яке ще не отримало сталого, однозначного тлумачення в політичній науці і політичних документах. В статті соціальна сфера визначається як складна відносно самостійна освіта, що корелюється з іншими сферами життєдіяльності суспільства і включає у свою структуру взаємозв'язані компоненти, які і є власне об'єктами безпеки в соціальній сфері. Безпека в соціальній сфері ні зрозуміти, ні проаналізувати, ні забезпечити неможливо, не розкривши природу, зміст і характер існуючих соціальних загроз і небезпек. Їх кваліфікація, класифікація і, якщо і коли можливо, квантифікація, створюють початкову основу для типологізації і структуризації безпеки і в той же час визначають зміст і спрямованість політики забезпечення безпеки в соціальній сфері.

У зв'язку з цим нами було проаналізовано класифікацію небезпек за різними підставами. Відзначено, що для характеристики викликів і загроз в соціальній сфері треба враховувати їх обумовленість конкретними історичними, політичними, соціально-економічними і духовно-моральними умовами життєдіяльності соціуму. У

сучасній Україні багато з них породжуються специфічними особливостями перехідного періоду, коли захисні системи країни дезорганізовані або ослаблені, а ресурси для їх зміцнення обмежені. Але у будь-якому випадку безпека в соціальній сфері будується на основі і з використанням усіх ресурсів, засобів і методів, які мають в розпорядженні державу і суспільство, іноді – вони мають вирішальний вплив на безпеку в інших сферах життєдіяльності соціуму.

Розкриває політичний зміст управління забезпеченням безпеки в соціальній сфері, можливості, необхідність і межі участі держави в цьому політичному процесі. Державна політика в області забезпечення безпеки в соціальній сфері є частиною внутрішньої і зовнішньої політики України та сукупністю скоординованих і об'єднаних єдиним задумом політичних, організаційних, соціально-економічних, правових, інформаційних, спеціальних і інших заходів і дій. Всебічно і повно зрозуміти її можна тільки в широкому контексті стосунків, що виникають в політичній системі, важливими і відносно самостійними ланками, якими є держава, громадянське суспільство і бізнес-структури.

Вони формуються і функціонують під впливом різних причин, керуються різними мотивами, вирішують властиві тільки ним завдання. Відносно цілісні і, певною мірою, опозиційні по відношенню до двох інших, вони виступають як нерозривно пов'язані політичні інститути і політичні суб'єкти.

Нами аналізуються ці фактори, відмінність їх цілей і цінностей, а також спільність, що обумовлює можливість і необхідність їх співпраці, диференціація і координація в питаннях забезпечення безпеки в соціальній сфері. Їх взаємодія розглядається як один з напрямів взаємозв'язку соціальної сфери і політики. Ми вважає, що об'єктом політичного управління може бути будь-яка сторона будь-якої сфери громадського життя, а її регулювання може здійснюватися найрізноманітнішими інструментами – правовими і педагогічними, фінансовими і інформаційними, адміністративними і економічними і т. д. Безпека, стабільність і стійкість держави знаходяться в прямій залежності від закріплення в законах і

житті принципів демократії, справедливості і гуманності. Історія і сучасність показують, що якщо політика ударає по соціальному благополуччю народу, то він усуває таку політику і її прибічників від влади. Деформації соціальної сфери відбиваються на людях, які реагують на це дуже швидко і рішуче. Без міцної соціальної сфери не може бути політичної стабільності. Відповідно до цього і сама безпека в соціальній сфері з'являється як політична категорія. Абсолютно особлива роль соціальної сфери в системі забезпечення національної безпеки, пояснює, чому вона є постійним і важливим предметом політичного управління, регуляції і регламентації. Аналізуючи їх зміст і форми, ми спеціально зупиняємося на з'ясуванні співвідношення державної влади і державного управління, в іншій транскрипції – політики і адміністрування. Будується розглядається уявлення про те, що політика, влада, держава і управління не зовсім самостійні і самодостатні утворення, а різні прояви одного у своїй суті феномену. У зміст будь-якої з чотирьох названих категорій імпліцитно входять три інших. Державна влада функціонально складається з двох рівнів: один визначає цілі і завдання, напрями і пріоритети діяльності: виробляє «політику», інший організовує практичну роботу за рішенням сформульованих завдань: реалізує політику. У реальному житті функції цілепокладання, ухвалення політичного рішення і організації його виконання чітко і жорстко розділити між політиками і управлінцями в принципі неможливо. Всякий політик не може не бути частково управлінцем, і багато управлінців (особливо вищої ланки) у відомому сенсі є політиками. Політичний механізм управління з'являється як сукупність і логічний взаємозв'язок політичних елементів, процесів і закономірностей, за допомогою яких регламентується громадське життя, набуває бажаних параметрів. Формування і розвиток політичного механізму управління забезпеченням безпеки в соціальній сфері розгортається виходячи з уявлення про управління «по відхиленнях». Управлінські рішення приймаються як реакція на виникаючі проблеми внутрішнього і зовнішнього по відношенню до соціальної сфери обурення, тобто викликів і загроз особи, суспільству і держави в соціальній сфері. Безпека в соціальній сфері

- це характеристика цілісності системи або показник її динамічної рівноваги; вона описує здатність системи підтримувати своє нормальне функціонування в умовах зовнішніх і внутрішніх дій. Таке розуміння безпеки припускає не лише захищеність (разову, конкретну), але і здатність створювати механізми, що забезпечують нормальне функціонування і розвиток в умовах дій або загроз.

Політичний механізм управління забезпеченням безпеки може складатися з двох частин: механізму поточного управління і механізму безпеки (виживання і розвитку). Механізм поточного управління здійснює безпосереднє управління об'єктом, виконуючи рішення механізму безпеки (виживання і розвитку). Механізм безпеки (виживання і розвитку) розпізнає проблеми за відхиленнями від загальноприйнятих в суспільстві, державі або соціальній організації соціальних норм (життєвих стандартів) і після попереднього аналізу ділить їх на ординарні і неординарні. Ординарні проблеми спрямовуються у відповідні структурні підрозділи організації для рутинного вирішення. Іншими словами, вони передаються виконавчому механізму без якої-небудь його перебудови і вирішуються їм за допомогою засобів традиційного менеджменту. Неординарні проблеми вимагають вжиття спеціальних заходів. Викладені міркування дозволяють дійти висновку, що політичний механізм управління забезпеченням безпеки в соціальній сфері – це заснована на стратегії національної безпеки України і інших нормативних правових актах сукупність різних видів політико-управлінської діяльності цілісної, ієрархічної системи державних органів і установ, що здійснюють державну (законодавчу, виконавчу і судову) владу і суспільно-політичних організацій і інститутів, що здійснюють політичну артикуляцію і агрегацію загальних і специфічних інтересів, громадян і окремих соціальних і політичних груп населення, а також способів, методів і технології їх взаємовідносин, формальне і неформальне правило і процедуру, гарантоване міжнародне і національне право і включені в динаміку практико – політичних стосунків, які дозволяють оперативно вирішувати завдання забезпечення безпеки в соціальній сфері як інструменту політичного засобу. Політичний механізм

управління забезпечення безпеки в соціальній сфері утворюють декілька блоків. Нами проаналізовано утворення і / або реформування діючих на усіх рівнях державної влади : державному, регіональному і муніципальному державних структур, організацій, служб і установ; затвердження, збереження і вдосконалення структури громадських стосунків, які дозволяють задовольнити усю сукупність соціальних потреб суспільства; створенні і функціонуванні системи індивідуальної безпеки як сукупності заходів і засобів, вживані індивідами для забезпечення безпеки свого життя і майна, прав і свобод, самореалізації індивідуальних можливостей.

Для цього – запроваджується затвердження стилю безпечної життєдіяльності в сім'ї, школі, колективі, суспільстві, природному середовищі, а також активність в підтримці безпечного громадського і особового буття, існує правило: безпека кожного зумовлює безпеку усіх, у тому числі і держави.

Висновки. Таким чином, найвірніший шлях і спосіб забезпечення безпеки в соціальній сфері це звуження соціально-економічної бази і ліквідація причин соціальних небезпек. Тільки справедливо влаштоване суспільство несе позбавлення від різних соціальних небезпек. Його побудова вимагає глибокої реконструкції соціальної структури і стосунків, при якій забезпечувався б справедливий розподіл громадського багатства відповідно до вкладу кожного в його створення і нарощування, а також турбота про благополуччя усіх членів суспільства. Провідна і головна мета демократичної держави – культивування і розвиток гармонійних стосунків, здатних усунути соціальні небезпеки і загрози для життя суспільства і громадян. Організаційні засоби забезпечення безпеки в соціальній сфері пов'язані з розвитком системи забезпечення безпеки на основі вдосконалення механізмів стратегічного планування стійкого розвитку соціальної сфери і забезпечення безпеки під керівництвом вищого політичного керівництва країни. Основні ресурси забезпечення безпеки в соціальній сфері окрім об'єктивних особливостей географічного положення і наявності потужних силових структур, пов'язані з її інтелектуальним багатством, досить високим науково-технічним потенціалом,

можливостями її природи і надр і разом інших чинників. Особливо слід підкреслити визначальне значення інтелектуального потенціалу як першоджерела усіх інших ресурсів суспільства і держави. Уся сукупність сил і засобів, задіяних в забезпеченні безпеки в соціальній сфері, утворює складну і розгалужену систему управління, між елементами якої складаються субординаційні і координаційні зв'язки. При неузгодженості цільових установок і напрямів зусиль функціонально самостійних, але горизонтально пов'язаних між собою структур навіть успішна реалізація планів кожної з них може виявитися мало корисною для загальної справи. Що стосується вертикальних зв'язків, система забезпечення безпеки в соціальній сфері має ієрархічну природу і структуру, що відповідають структурі і функціям системи державного, муніципального і корпоративного управління.

Стаття надійшла до редакції: 25.08.21

SOCIAL POLICY OF THE STATE AS A COMPONENT OF NATIONAL SECURITY

Roman Primush, PhD in Public Administration, doctoral student, National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv, Ukraine.

The article analyzes the essence of state security and the peculiarities of public administration in this area. The definition of the concept of state (national) security shall be offered. Methodological approaches to the scientific characteristics of modern challenges and criteria of social security of the state shall be characterized, which, in contrast to the existing ones, provide for the choice of a single strategy to achieve this type of security, and also the systematic definition at all levels of government of synergies and significant features of the functioning, on the one hand, the economy and on the other - the social sphere, including democracy, legitimacy of the legal system, national unity and cohesion,

education and accessibility for all categories of the population, provision of the population with the necessary social and material goods. The external and internal components of threats to the social security of the state have been identified, which has allowed to specify the concept of public administration to ensure this security as a set of methods and measures to maintain and improve its level of safe development by guaranteeing the independence, stability of the national economy and self-development of socio-economic systems.

The separation of approaches to the study of social security depending on the species classification (level and functional), and also the importance of ensuring a balance of interests in this area and priorities of social development during their state consolidation, including the definition of national ideas and public safety as vectors of such security.

The main purpose of security shall be stated, which is to establish, maintain and ensure by various means, methods and ways a state in which the subjects are not in danger, ie protection from danger.

Key words: *state, social policy, public administration, concept, national security, development.*

Received: 25.08.21

References

1. Bondarenko, M. (2010). *Bezopasnost kak sotsialnaya kategoriya: formirovanie kategorialno-ponyatiynogo apparata. Nauka i praktika [Security as a social category: the formation of the categorical-conceptual apparatus. Science and practice]*. Orel: Orlovskiy yuridicheskiy institut MVD Rossii. Retrieved from https://oriuy.mvd.rf/upload/site137/document_journal/CrTSJbK7QD.pdf [in Russian].
2. Andronov, V.A., Dombrovska, S.M., Kovalchuk, V.H., & Kriukov, O.I. (Ed.). (2016). *Ekolohichna bezpeka derzhavy: derzhavno-upravlinskyi vymir [Ecological security of the state: state-administrative dimension]*. Kharkiv: NUTsZU [in Ukrainian].
3. Kosolapov, N., Bogaturov, A., & Hrustalev, M. (2002). *Sila, nasilie, bezopasnost: sovremennaya dialektika vzaimosvyazey [Strength, violence, security: modern dialectics of relationships]*. *Ocherki teorii i politicheskogo*

analiza mezhdunarodnyih otnosheniy – Essays on the theory and political analysis of international relations. Retrieved from <http://www.twirpx.com/file/211557/> [in Russian].

4. Pavlusiva, S. Sotsialnaya bezopasnost [Social security]. *fb.ru*. Retrieved from <http://fb.ru/article/46303/sotsialnaya-bezopasnost> [in Russian].

5. Zakon Ukrainy Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy vid 19.06.2003 r. № 964-IV [Law of Ukraine On the basics of national security of Ukraine of 19.06.2003 № 964-IV]. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/964-15> [in Ukrainian].

Відомості про автора / Information about the Author

Примуш Роман Борисович: Національний університет цивільного захисту України: вул. Чернишевська, 94, м. Харків, 61023, Україна.

Roman Primush: National University of Civil Defence of Ukraine: 94 Chernyshevskya Str. Kharkiv, 61023, Ukraine.

ORCID.ORG./ 0000-0002-2408-6780